

Gerrit Swart: 65 jaar vakmanschap

Marjan Houpt

Na 65 jaar kan hij veel verhalen; bijna een leven lang een loopbaan als schoenmaker. Op 15 september jl. werd Gerrit 79 jaar en vond het toen wel mooi geweest... We zitten op een herfstige middag bij hem rond de eettafel. Met een haarscherp geheugen voor data en detail vertelt hij over die lange periode in zijn leven.

Eigenlijk werd Gerrit schoenmaker bij toeval. Hij zat nog op school (bij bovenmeester W.G. van de Hulst van de jeugdboeken) maar het was nog steeds crisistijd. En ondanks zijn mooie rapportcijfers van alleen maar zevens en achten, moest hij van school af om te gaan werken. Zijn oom, die een schoenmakerij had, zei: "Een schoenmaker heeft in elk geval altijd half te eten" en wilde hem wel als leerjongen aannemen. Gerrit was nog net geen 15, dus werd hem door de toenmalige Arbeidsbeurs hiervoor speciaal een ontheffing verleend.

De foto's bij dit artikel zijn van Marjan Houpt en Fokkelien van Meyenfeldt.

Gerrit Swart, zomer 2003.

En zo begon zijn loopbaan op 1 september 1938. Van het maken van schoenen kwam toen nog niet veel; het was meer vegen en schoonmaken, maar zo had hij tenminste wel genoeg te eten.

Daarna werkte hij nog bij diverse schoenmakerijen in Utrecht. Toen een van zijn bazen van een andere politieke kleur bleek te zijn, moest Gerrit van zijn vader daar dezelfde dag nog vertrekken. "Zo ging dat in die dagen". Meteen de volgende dag had hij alweer ander werk, tot hij in 1943 als dwangarbeider naar Duitsland werd gestuurd. Ruim twee jaar werkte hij in Bremen bij de Reichsbahn (huidige Bundesbahn), waar hij kolenwagens moest repareren.

Oorlog

In dit kamp zat 4000 man. Zwaar werk en weinig te eten, maar Gerrit had het voordeel dat hij inmiddels al enkele jaren ervaring had opgedaan in zijn vak, en zo werkte hij 's avonds bij in de schoenmakerij van het kamp, samen met mannen die vanuit heel Europa waren gehaald. Volgens Gerrit waren de Russen de

beste ambachtslieden; prachtige laarzen konden zij maken! Hier leerde Gerrit heel veel over het vak en niet minder belangrijk, zo kon hij ook wat extra te eten krijgen, waardoor hij ondanks alles deze jaren nog redelijk doorkwam. "En ach, als je dit vergelijkt met hoe anderen het toen hebben gehad, dan was het daar toch niet zo slecht".

Na de bevrijding door de Engelsen kon hij eindelijk weer naar huis in Jutphaas. Maar dat ging niet zo eenvoudig. Over deze afstand van 230 km deed hij twee maanden, vooral ook omdat de IJssel toen nog "dicht zat", bleef hij weken steken in Deventer. Eindelijk thuisgekomen was hij van plan eerst maar eens drie maanden uit te rusten. Maar na drie dagen had hij daar al genoeg van en was meteen alweer aan het werk in een snelschoenmakerij.

In 1946 zocht hij zijn oude baas in Utrecht op om daar alsnog een getuigschrift te vragen: "*Ondergetekende G. Th. Geurtsen, Schoenmaker. L. Smeestraat 61 Utrecht verklaart hierbij, dat Gerrit Swart ruim 3 jaar bij hem*

is werkzaam geweest. Hij heeft zich doen kennen als een volijverig werker en is steeds eerlijk geweest. Zijn vertrek was doordat hij naar Duitsland moest"....

Drukte na de oorlog

Na vijf jaar oorlog was de vraag naar schoenen enorm; met 12 mensen in de werkplaats van deze snelschoenmakerij werd 70, 80 en soms wel 90 uur per week gewerkt, ook 's nachts.

De prijzen van een paar schoenen varieerden toen van 99 cent tot f 7,50.

De snelheid van de productie kwam de kwaliteit niet ten goede; in de werkplaats werd wel gezegd dat je zo'n schoen maar beter met twee handen op kon pakken, anders viel hij uit elkaar. "Dat noemden wij ook geen schoenen, maar *voetbekleding*".

Gerrit wilde echter meer de ambachtelijke kant op en zo vond hij een advertentie in het Vakblad waarin een schoenmaker werd gevraagd bij de Fa. Swaters te Lochem. Uit 12 sollicitanten werd hij gekozen door de vader van de laatste eigenaar. Het feit dat mevrouw Swaters ook uit de buurt van Jutphaas kwam was daarbij

Nr	Naam	Plaats	Omschrijving	
2340	Goede Doope	X Breda	een dier van met	
2341	de Doope	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2342	de Doope	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2343	meo B. Kerkweg	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2344	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2345	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2346	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2347	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2348	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2349	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2350	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2351	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2352	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2353	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2354	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2355	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2356	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2357	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2358	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2359	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2360	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2361	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2362	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2363	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2364	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2365	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2366	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2367	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2368	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2369	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2370	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2371	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2372	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2373	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2374	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	
2375	meo Breda	X Breda	een dier van met. g. g. g.	

Twee bladen uit "Het Orderboek met Omschrijving"

	had	maten	schaal	land	gel.	gel.	exp.	roall	overt	h.	ruys	for
1	6 1/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	p.p.	koest	maye	subb	65.	+ bon
2	6 1/2	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	gehad	o Eng	Peudak	sp. o	75.	+ bon
3	6 1/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	koest	g ble.	lee	70.	+ bon
4	4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 47	p.p.	koest	maye	had	75.	+ bon
5	6 1/2	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 47	p.p.	koest	had	lee	-	+ bon
6	4	Gerand	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	gehad	o Eng	Peudak	lee	77.50	+ veeg
7	6 3/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 47	p.p.	koest	clenac	koest	-	+ bon
8	4	Gerand	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	gehad	o Eng	Peudak	lee	67.50	+ bon
9	6 1/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 47	p.p.	o Eng	Peudak	had	75.	+ bon
10	6 1/2	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 47	p.p.	koest	King	lee	70.	+ bon
11	4	Gerand	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	p.p.	o Eng	Peudak	lee	78.	+ bon
12	6 1/2	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 47	p.p.	koest	maye	7-17	70.	+ bon
13	6 1/4	Gerand	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	p.p.	o Eng	Peudak	lee	72.	+ bon
14	2.2	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	p.p.	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
15	4	Gerand	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	p.p.	o Eng	Peudak	lee	70.	+ veeg
16	6 1/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	p.p.	o Eng	Peudak	lee	70.	+ veeg
17	6 1/2	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	p.p.	o Eng	Peudak	lee	70.	+ veeg
18	6 1/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	p.p.	o Eng	Peudak	lee	70.	+ veeg
19	6 1/2	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 47	p.p.	koest	maye	lee	69.	+ bon
20	6 1/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	65.	+ bon
21	7 1/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	72.	+ bon
22	7 1/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	p.p.	o Eng	Peudak	lee	77.50	+ bon
23	6 1/2	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	koest	maye	lee	75.	+ bon
24	7 1/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 47	p.p.	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
25	6 1/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
26	6 1/2	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
27	6 1/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
28	6 1/2	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
29	6 1/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
30	6 1/2	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
31	6 1/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
32	6 1/2	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
33	6 1/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
34	6 1/2	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
35	6 1/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
36	6 1/2	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
37	6 1/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
38	6 1/2	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
39	6 1/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
40	6 1/2	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
41	6 1/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
42	6 1/2	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
43	6 1/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
44	6 1/2	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
45	6 1/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
46	6 1/2	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
47	6 1/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
48	6 1/2	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
49	6 1/4	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon
50	6 1/2	7/8 W	1/2	2/9 46	sp	2/9 46	geb	o Eng	Peudak	lee	70.	+ bon

niet onvoordelig... Wat wel onvoordelig was, was dat hij met die vele uren in de snelschoenmakerij wel zo'n 60 à 70 gulden had verdiend; bij Swaters begon hij met f 30,- bruto...

En zo begon Gerrit in mei 1946 zijn loopbaan in Lochem. Het "Orderboek met Omschrijving", dat hij heeft gekregen van 'de oude Jan Swaters', komt op tafel. In keurig kroontjespen-handschrift staan de namen van de klanten met de omschrijving van de bestelling beschreven. Ook het soort leer dat wordt gebruikt en of er leesten bij geleverd moeten worden; of poeder als het suède schoenen betreft. Ook de leersoorten staan beschreven: "juchtleder; vetleder; kid" (van de geit); en de lijmsorten. Alles was nog plantaardig; cellulose lijm of melk (latex): 1 dag lijmen, 1 dag drogen en 1 dag afmaken. Maar je moest wel zorgen dat er geen zonlicht op de latex kwam, want dan plakte het niet meer.

Dus niks secondenlijm in die tijd! Pas in de jaren zestig kwam de contactlijm, die later steeds meer verbeterd werd "tot je er een hondkenutel mee kon vastlijmen"... Ook het looien van het leer onderging een ontwikkeling. Eerder werd dit plantaardig gedaan, maar dit proces duurde een heel jaar. Toen kwam de chroomlooiing op, die nam maar vijf tot zes dagen in beslag. "En tegenwoordig kunnen ze in een uur nog leer maken van een ouwe krant."

Een dipje in Swaters' goede reputatie kwam toen een leerleverancier een looiingsproces had uitgevonden waaraan arsenicum was toegevoegd; veel klanten bleken echter allergisch voor deze stof en dat was een kleine ramp..

Orderboek

Het "Orderboekboek" begint op 7 mei 1931. Interessant detail is, dat in de laatste kolom de prijzen

Voor iedere klant werd een basispatroon gemaakt; van daaruit werd een ontwerp getekend. Op de foto ziet u twee van deze ontwerpen.

worden geschreven in het Frans, want de knechten mochten niet weten welk bedrag voor de schoenen werd gevraagd...

In de oorlogsjaren werd naast de prijzen nog een kolommetje toegevoegd: + of - "bon". De laatste bon wordt vermeld op 4 mei 1948. Soms staat er helemaal niets vermeld; geen prijs, geen bon. Dat duidt erop dat betreffende klant zijn schulden delgde door Swaters onder de tafel van bonen of erwten te voorzien.

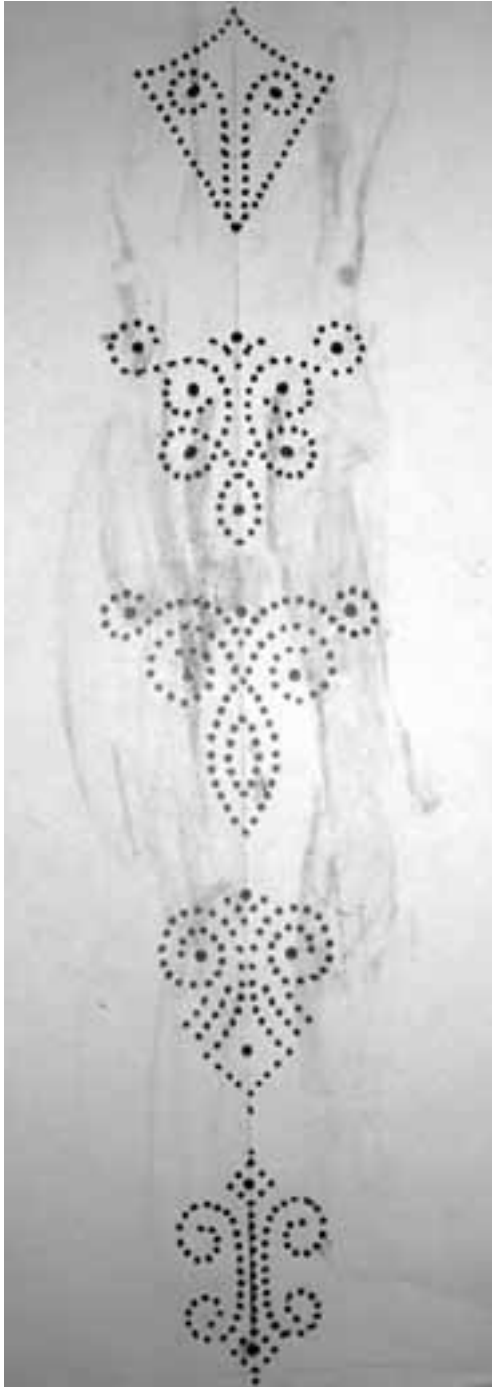
Een paar handgemaakte schoenen kostte in die tijd tussen de 25 en 35 gulden. Dat zou de dag van vandaag zo'n f 1.500,- tot f 2.000,- bedragen. (Over euro's hebben we het nu even niet.) Soms komt Gerrit nog wel eens iemand tegen en dan weet hij weer: "Oh ja, dat is die van die erwten."

Tussen begin april en 15 mei 1945 staan geen bestellingen in het boek. Daarna staan er allerlei besteldata door elkaar, hetgeen de chaos van die periode weergeeft. In het kolommetje "Levertijd" staat in die naoorlogse dagen alleen maar "Spoed!" vermeld.

Met zijn vriendelijke pretogen vertelt Gerrit dat in die na-oorlogse periode de rekeningen "met beleid" werden verzonden. Zo was een klant bijvoorbeeld uienhandelaar. Hiertoe volgde de heer Swaters nauwlettend de beursberichten van de uiensector, en alleen bij gunstige tijdingen werd het bestelde schoeisel met de factuur verzonden.

Veel bekende Lochemse namen staan hier te boek, maar toch kwam meer dan de helft van de klanten uit het hele land; zelfs uit het buitenland. Gerrit kent ze allemaal, hoewel niet altijd van gezicht. Meer dan eens herkende hij de klanten eerder aan de schoenen die ze droegen. Ook het adelbestand en de toenmalige grootindustriëlen van ons land zijn hier ruim vertegenwoordigd.

Bij elke naam weet Gerrit wel een mooi verhaal te vertellen. Bij klanten met een handicap merkt hij op dat degenen met grote voetproblemen altijd blij waren met hun aanpassing. Juist de mensen met de kleine problemen

Sjabloon van de stikselsversiering op de schoenen.

bleven vaak piepen over “dat er nog iets knelde” of “nog steeds niet lekker zat”.

En heel soms ging er iets fout. Een paar handgemaakte schoenen voor een mevrouw met een aanpassing aan de rechtervoet, dacht Gerrit. Een haastklus die op Goede Vrijdag klaar moest zijn zodat zij er met Pasen knap bij kon lopen. Bij het afhalen

van de schoenen bleek dat het de linkervoet betrof. De mevrouw keek Gerrit aan van boven haar brilletje en vroeg: “Hoe vaak gaat zo iets fout bij jou?” “Mevrouw, dat gebeurt eens in de tien jaar”. “Nou laat je de Pasen hierdoor dan maar niet verpesten”...

Klantenbinding

“In die tijd had je wel meer binding met de klanten dan tegenwoordig.” Gerrit haalt een aantal brieven en Kerstkaarten tevoorschijn van tevreden klanten. Van Jonkheer W.F. van Lennep, in 1948 “Harer Majesteits Gezant bij het Deensche Hof”, zoals zijn visitekaartje aangeeft: “*Schoenen heden ontvangen; als steeds prachtig werk. Zeer bedankt!*” Een brief van de heer J.J. van Koperen uit Bloemendaal op 2 juli 1945; na vermelding van de goede ontvangst van drie paar schoenen: “*Zoudt U mij willen laten weten zodra U meer schoenen kunt maken? Mijn vrouw is zo jaloers als een kip! Zij hoopt nog steeds op de beloofde witte leeren schoenen*”.... En in een brief van 1947 bestelt dezelfde heer Van Koperen maar vast voor elk van de komende drie jaar een paar boxcalf schoenen “*(...) van het gewone Engelse model*”.

Gedurende zijn eerste jaren bij Swaters begint de werkdag voor Gerrit en zijn vijf collega's om zeven uur. Tussen de middag en 's avonds komt hij thuis eten en daarna wordt er nog doorgewerkt tot negen uur, soms half tien! “Dat was toen heel gewoon.” Maar ook gebeurde het wel dat, tijdens een strenge winter, de heer Swaters zijn schoenmakers naar de ijsbaan op de Wildenborch reed, waar ze de dan hele middag met z'n allen gingen schaatsen.

In juli 1968 worden de Arbeidsvoorwaarden aangepast. Men heeft dan o.a. recht op 2,5 week zomervakantie (“*waarin valt de*

verplichte sluitingsweek”). Vijf snipperdagen worden vermeld (“*in overleg op te nemen*”), en de compensatie voor de uren van de koopavond.

“- Iedere medewerker (ster) kan twee paar schoenen per jaar tegen kostprijs kopen.

- Iedere werknemer (ster) krijgt voor inwonende gezinsleden 10% korting op gekochte schoenen en schoenreparatie. (Wel op kaart inschrijven.)

- Iedere werknemer (ster) heeft recht op twee paar zolen en drie paar hakken per jaar.” Enzovoort.

De eerste jaren in Lochem zit Gerrit in de kost. Wanneer zijn kostbaas voor zijn werk naar Doetinchem wordt overgeplaatst, moet hij een ander adres zoeken. Ook daar moet hij op een gegeven moment weer vertrekken vanwege gezinsuitbreiding en Gerrit krijgt behoorlijk genoeg van dat verhuizen. Maar Jan Swaters heeft nog wel een dienstbodekamertertje boven de werkplaats, en eten doet Gerrit dan bij een weduwe in Lochem, die het wel gezellig vindt op deze manier wat aanspraak te hebben. “Ze vond het zo gezellig dat ze me helemaal heeft vetgemest.”

Gerrit houdt nog wel contact met zijn oude kostbaas en gaat af en toe op de fiets naar Doetinchem om hem te bezoeken. Zo ontmoet Gerrit zijn vrouw. Drie jaar verkering hebben ze en wanneer ze daarna in ondertrouw gaan duurt het nog een hele tijd voordat ze kunnen trouwen, want in die naoorlogse periode is geen huis te vinden. Gerrit heeft het dan zo langzamerhand wel gezien op zijn zolderkamertertje en Jan Swaters stapt naar de burgemeester om een goed woordje te doen. Dat helpt en na hun huwelijk gaat het echtpaar Swart wonen op de bovenverdieping van Kastanjelaan 3. Ze krijgen twee dochters. Inmiddels zijn ze bijna 52 jaar getrouwd en ook al overgrootouders!

Vakmanschap

Na de oorlog behaalt Gerrit zijn diploma's. In 1947 dat van "Schoenhersteller A". Het Middenstandsdiploma met zevens, achten en negens. Zijn mooie geëmailleerde wandbord met zijn later behaalde Meesters diploma heeft hij echter, tot verdriet van zijn vrouw, ooit in een opwelling weggegooid.

Ook wint hij prijzen tijdens vakwedstrijden. Onder andere de eerste prijs in de "Gezellen-Klasse B van de Regionale Schoenherstellers Vakwedstrijd *Het Levend Ambacht*" te Doetinchem: ... *"Deze mooie prestatie zal U ongetwijfeld veel genoegen doen en voor de Organisatie Commissie is het een sprekend bewijs dat het ambacht in U leeft"*...

Voor de hierbij gewonnen "Waarde-bon à f 20,-" koopt hij voor de verjaardag van een van zijn dochters een poppen-ameublement.

Gerrits vakmanschap beperkt zich echter niet alleen tot het schoenmaken. "Als kind knutselde ik al". Met zijn handen

die gewend zijn aan fijn werk, maakt hij al jaren van allerlei houtsoorten de mooiste miniaturen. Kleine meubelstukken; tafels en stoeltjes met gedraaide pootjes, pronkkastjes, maar ook koetsjes en allerlei karren, zoals die van de petrolieman, en van het Rode Kruis (waar hij vele jaren vrijwilliger was). Een ouderwetse houten wasmachine met bok en mangel, en nog veel meer. Alles is, op schaal, tot in het fijnste detail uitgewerkt: lantaartjes, bladveren, het opstapje van de koets. Zo maakte hij ook voor de werkgroep "De Oude Begraafplaats" van het Historisch Genootschap een prachtige lijkkoets, compleet met kistje met metalen sierhandvatten en zelfs een span paarden ervoor. Voor zijn favoriete stuk, een mooi kistje met houtsnijwerk, heeft een tekening uit het boek "De Tre-soor" van Rien Poortvliet als voorbeeld gediend. Gerrit's tre-soor is een perfecte kopie. Op de website van het Historisch Genootschap: www.hglochem.nl, zijn foto's van deze miniaturen te zien.

Inmiddels is Gerrit met deze miniaturen wereldberoemd in Lochem en omgeving en krijgt hij regelmatig vragen iets te willen maken voor iemand persoonlijk, of voor een speciale gelegenheid. Het kost hem geen moeite er uiteindelijk afstand van te doen, het plezier van het maken geeft hem genoeg voldoening.

Patronenkast

Een paar maanden geleden zocht ik Gerrit op in de werkplaats, waar hij al die 57 jaren zijn vak heeft uitgeoefend. Er staan mooie ouderwetse solide machines, één zelfs van rond 1920. Het handgereedschap ligt netjes uitgestald. Ook staat er nog een paar handgemaakte schoenen dat getoond werd op de eerste jaarbeurs na de oorlog in mei 1946. Ze ruiken nog steeds lekker naar leer.

De patronenkast is een verhaal

apart. Voor elke klant werd een grondpatroon van de voeten gemaakt. De baas bezocht de klanten ook thuis om de maat op te nemen, en wanneer de klant ouder werd veranderde de voet, dus werd dat weer opnieuw gedaan. Dat grondpatroon was de basis voor de diverse ontwerpen die secuur in delen werden uitgetekend. De stiksels ter versiering zijn keurig in potlood weergegeven; de naam van de klant in schoonschrift. Nadat de patroondelen in leer waren uitgesneden werden ze weer in een stapeltje aan elkaar gestikt en in de kast opgeborgen. Bij een vervolgbestelling werden de stiksels weer losgetornd voor hergebruik; zo zie je dus aan het aantal stiksels hoe vaak dit model voor die klant werd gemaakt.

In latere jaren komen steeds meer confectieschoenen op de markt en loopt de vraag naar handgemaakt uiteraard terug; dan bestaat het werk steeds meer uit reparatie.

Wanneer Gerrit 65 wordt, vraagt de baas of hij toch niet nog een paar keer in de week wil blijven komen voor de reparaties en Gerrit, die toch al geen stilzitter is, blijft zo tot zijn 79^e nog in de werkplaats te vinden.

Dan komt er een briefje op de kassa: "*Onze Gerrit gaat nu echt met pensioen*".

Diploma "Schoenhersteller A"